

بررسی علل افت تحصیلی دانش آموزان و تاثیر جامعه، مدرسه و خانواده بر آن و راهکارهای برطرف نمودن آن

هدی اسدی نیا

هنرآموز صنایع شیمیایی، هنرستان دولتی خوارزمی، اداره آموزش و پرورش استان خوزستان، شهرستان خرمشهر

چکیده

بررسی دلیل شکست دانش آموزان در تحصیل به مطالعه دقیق احتیاج دارد، تنبلی یا بی میلی را نمی توان تنها دلیل عقب افتادگی تحصیلی دانست. گاهی علت شکست دانش آموزان را باید در خانواده، گاه در مدرسه و معلم و گاه در جامعه و نظام آموزشی و وضعیت اقتصادی جستجو کرد. مدرسه درمیان نهادهای تعلیم و تربیت جامعه جایگاه ویژه ای دارد. در واقع مدرسه بعد از خانواده مهمترین عامل در پرورش افراد است. در حدود سن هفت سالگی تربیت افراد در مدرسه آغاز می شود و تا دوران جوانی ادامه دارد. در این مدت دانش آموزان در جنبه های مختلف جسمانی، عقلانی، اخلاقی، هنری و غیره پرورش پیدا می کنند. مدرسه کانونی است که در آن دانش آموز در معرض تجربیات جدید قرار می گیرد و وجود همکلاسی ها، شرایط و روابط تازه، عرصه ای را برای کسب مهارت های اجتماعی فراهم می کند، در نهایت آموزش رسمی، فرد را برای یادگیری میراث فرهنگی جامعه در قابل تعلیمات مدرسه ای آماده می سازد.

کلمات کلیدی: نظام آموزشی، افت تحصیلی، مدرسه، دانش آموز، معلم

مقدمه

در دنیای امروز کلیه ی جوامع بشری هدفشان دستیابی به توسعه و پیشرفت چه از لحاظ مادی و چه از لحاظ معنوی است. بسیاری از علومی که امروزه ما می شناسیم وسیله ای است که انسان ها با به خدمت گرفتن آن قادر به اصلاح جامعه خواهند شد. ما به منظور دستیابی به یک جامعه ی سالم، جامعه ای که در آن امنیت و انسانیت و تقوی حکمفرما باشد و کجروی و بزهکاری ها به حداقل برسد، باید از خانواده که به عنوان کوچک ترین واحد اجتماعی است آغاز کنیم. خانواده به عنوان محیطی است که کودک در آن متولد می شود و رشد و پرورش می یابد (شکاری، ۱۳۸۳).

بدیهی است که اگر خانواده بنیان محکم و پابرجایی داشته باشد و فضای حاکم بر آن سالم باشد در چنین محیطی فرزندان شایسته ای رشد و پرورش می یابند که عنوان آینده ساز را به آن ها می دهیم و این مطلب بدین معناست که چرخ های اقتصادی هر کشور به وسیله ی نونهالان و نسل جوان آن کشور به گردش درمی آید. لذا برای رسیدن به رشد فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی باید خانواده، رکن اساسی جامعه است، اصلاح گردد.

کودک موجود ظریف و حساسی است که با کم ترین بی توجهی شدیداً آسیب می پذیرد و مراقبت های طولانی از کودک و برقراری ارتباط عاطفی عمیق با او از مسایل مهم است. هر قدر کودک بزرگ تر می شود، میزان توجه و مراقبت از او هم چنان مطرح است، اما شکل آن تغییر می یابد. در سنین طفولیت مراقبت های جسمانی حایز اهمیت است، همین طور که رشد می کند نیازهای عاطفی، نیاز به ابراز وجود و خودنمایی و ایجاد فرصت های لازم جهت شکوفایی استعداد های نوجوان و رشد سالم او اهمیت به سزایی پیدا می کند. دامان خانواده نخستین مرکز آموزش و به مثابه اولین مدرسه و دانشگاه است. - (الوانی، ۱۳۷۲).

دیدگاه‌ها، نقطه نظرها نسبت به خدا، جهان و انسان از آن جا پدیدار می‌شود. فرایندهای اساسی اجتماعی مثل همکاری، همانندی، تقلید، پذیرش اجباری یا ارادی یک امر، سازش، جریان اجتماعی شدن با همه ی جذر و مدهایش از خانواده است و این مورد تایید جامعه شناسان و روانشناسان است. (سعدی‌پور، ۱۳۹۰).

هم چنین امروزه بدون شک توجه زیادی به امر تعلیم و تربیت به عنوان مهم ترین عامل پیشرفت فرهنگی و اقتصادی شده است که هم چنین امروزه بدون شک توجه زیادی به امر تعلیم و تربیت به عنوان مهم ترین عامل پیشرفت فرهنگی و اجتماعی و اقتصادی شده است که بعد از خانواده، مدرسه، این وظیفه ی خطیر را عهده دار خواهد بود. تعلیم و تربیت صحیح باعث رشد و شکوفایی استعدادهای نهفته می‌شود که خود در به ثمر رسیدن جامعه ای پیشرفته و متعادل موثر است، به این دلیل است که بیش تر جوامع در تعیین هدف‌ها و اتخاذ روش‌های آموزشی کلیه ی مساعی خود را به کار می‌برند. یکی از آفت‌های بزرگ تعلیم و تربیت هر نظامی که همه ساله به میزان بسیار زیادی امکانات، منابع و استعدادهای بالقوه ی انسانی و اقتصادی را تلف می‌کند و اثرات غیر قابل جبرانی را در ابعاد فردی و اجتماعی به جای می‌گذارد. پدیده ی افت تحصیلی *education wastage in* است که رابطه ی تنگاتنگی به عوامل خانوادگی دارد. به همین دلیل است که یکی از ملاک‌های عدم موفقیت هر نظام آموزشی را میزان «افت تحصیلی» در آن می‌دانند. امروزه مسئله ی افت تحصیلی گریبانگیر کلیه ی نظام‌های آموزشی است و به لحاظ ارتباطی که اساساً جریان تعلیم و تربیت با دیگر نهادهای اجتماعی، فرهنگی و سیاسی دارد افت تحصیلی نیز ابعاد مختلف مورد بررسی و مطالعه ی پژوهشگران قرار می‌گیرد. (تورانی، ۱۳۸۰).

بیان مسئله

افت تحصیلی یکی از مهم ترین مسایل نظام آموزش و پرورش است، زیرا علاوه بر این که هر ساله مقدار متنابهی از ثروت جامعه را بر باد می دهد، اثرات نامطلوب این شکست تحصیلی در روحیه ی دانش آموزان موجب حالات عاطفی نامتناسب می شود. میزان علاقه مندی دانش آموزان به یادگیری و آموزش تا حدّ زیادی به شکست یا افت تحصیلی آنان بستگی دارد. دانش آموز وقتی دچار موفقیت یا شکست در مورد یادگیری های مختلف می شود، سبب ایجاد تصوّراتی نسبت به توانایی های خود می گردد، انگیزه در واقع مهم ترین عامل رفتار در انسان می باشد، هر چه سطح انگیزش دانش آموز بیش تر باشد علاقه ی یادگیری و مهارت در کاری در او کم تر می شود، که در این میان عوامل گوناگون فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی و ... در نارسایی و یا پیشرفت تحصیلی نقش به سزایی دارند، و هم چنین توجه به امکانات آموزشی و عوامل درونی مدرسه هم چون مدیر، آموزگاران و ... در این میان جایگاه ویژه ای دارند. با توجه به اهمیت موضوع افت تحصیلی در این تحقیق سعی بر این است که جایگاه و نقش عوامل گوناگون فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی و امکانات آموزشی و ... بیش از پیش نمایان تر شود (الوانی، ۱۳۷۲).

افت تحصیلی: افت تحصیلی کاهش نسبی فعالیت درسی و مطالعه ی یک دانش آموز در یک دوره ی نسبی در مقایسه با دوره ی نسبی قبل از آن می باشد. مثلاً کسی که طی سه ماه نمرات در حدود ۱۵ داشته، اما در دو هفته ی اخیر در تمامی یا تعدادی از دروس نمرات حدود ۱۲ کسب کرده می گوییم در حال حاضر نسبت به سه ماه پیش افت تحصیلی دارد.

افت کمی: درصد دانش آموزان یک دوره ی آموزشی که سبب مردود شدن و یا ترک تحصیل نتوانسته اند آن دوره را با موفقیت بگذرانند.

افت کیفی: مراد از افت کیفی آموزش و پرورش، نارسایی در رسیدن به هدف های تعیین شده و یا عدم تحقق بخشی از این هدف است. بنابراین تفاوت بین دانش و مهارت فارغ التحصیلان یک دوره ی آموزش و هدف های تعیین شده برای این دوره، افت کیفی آموزش و پرورش را نشان می دهد. کاهش افت کمی بدون بالا بردن سطح کیفی آموزش در هر یک از دوره های تحصیلی موجب افزایش افت تحصیلی در دوره ی بالاتر خواهد شد. بنابراین تنها راه کاهش افت کمی و بالا بردن سطح کیفی آموزش و پرورش است (تورانی، ۱۳۸۰).

اودلوم معتقد است که نظام آموزشی امروز برای نیازهای مختلف دانش آموزان در مراحل مختلف رشد و باتوجه به تفاوت های فردی آنان کافی نیست، نظام آموزشی چنین است که به دانش آموز هرچه گفته می شود، باید انجام دهد و اگر از قبول آن سرباز زند به نوعی تنبیه و زندگی برای او تلخ می شود. اگر مطالب آموختنی برای دانش آموزان جالب نباشد به طرف آن نمی روند. جالب توجه بودن برای روان ما شبیه اشتها به غذا برای جسم است. همان طور که جسم غذای ناخوشایند را رد می کند، فکر ما نیز غذای نامطبوع را رد می کند. موفقیت یک نظام آموزشی مستلزم وجود ۵ رکن است :

۱ برنامه تحصیلی مناسب

۲ معلمان کافی و با صلاحیت

۳ کتاب ها و وسائل درسی مناسب

۴ آموزشگاه های مطابق با وضعیت جغرافیایی و با کیفیت مناسب

۵ سازمان اداری مطابق با مقتضیات اجتماعی، اقتصادی و جغرافیایی کشور .

چنان چه برنامه با مرحله سنی کودک مناسب نباشد یا محتوای زیاد و غیرضروری را شامل شود و کتاب ها از نظر محتوا کهنه یا تکراری باشد و توزیع آموزشگاه ها در سطح کشور درست صورت نگیرد یا شرط دیگری تحقق نپذیرد به مشکلات تحصیلی و در نتیجه افت آن می انجامد و سرمایه انسانی، اقتصادی زیادی تلف می

شود و طبعاً جبران اتلاف نیروی انسانی امکان پذیر نیست و چه بسا نیروهای فکری درجهت درست و مناسب خود رشد نکنند. یکی از مسائل و مشکلات اساسی نظام آموزشی هرکشوری مسئله افت تحصیلی است منظور از افت تحصیلی کاهش عملکرد تحصیلی دانش آموز از سطح رضایت بخش به سطحی نامطلوب است.

عوامل مهم در افت تحصیلی دانش آموزان عبارتند از :

۱ عوامل فردی :

بدون شک یکی از عوامل مهم در افت تحصیلی کمبود هوش و توانایی های ذهنی است، مطالعات نشان داده است که درصد بسیار اندکی ۱۰٪ از موارد افت تحصیلی به علت ناتوانی ذهنی فرد است . برای یادگیری و به خاطر سپردن هر مطلبی اولین شرط، توجه به آن مطلب است . بدیهی است که اگر دانش آموز از هوش بالایی برخوردار باشد، ولی به مطلب یا موضوعی توجه نکند، نمی تواند آن را فراگیرد . علت افت و شکست تحصیلی بعضی از دانش آموزان ناشی از عدم توجه به معلم و مواد تدریس شده و نیز عدم تمرکز حواس هنگام مطالعه و انجام تکالیف درسی است (رضائیان، علی، ۱۳۷۲).

عامل فردی دیگر انگیزه است که موجب هدایت رفتار فرد به سوی نوعی هدف مطلوب می شود . انگیزه در واقع موتور حرکت هر فردی است . محققان یکی از دلایل افت تحصیلی را نداشتن انگیزه پیشرفت می دانند . برای ایجاد انگیزه در دانش آموزان باید تلاش نمود تا فرد احساس نیاز کند . وقتی دانش آموزان در اثر شکست در درسی تازه نسبت به آن نگرشی منفی پیدا می کنند، باید به او کمک کرد تا در درس تازه موفقیت کسب کند . در نتیجه به تصویری مثبت تر به توانایی خود در مورد یادگیری مطلب درسی دست یابد، زیرا یادگیری همراه با موفقیت به ایجاد انگیزه منجر می شود و باید شرایطی را فراهم کرد که دانش آموز موفقیت خود را احساس می کند . افرادی که دارای انگیزه پیشرفت بالا هستند به تکالیفی روی می آورند که درجه دشواری آن در حد متوسط باشد و از تکالیف خیلی آسان یا خیلی دشوار پرهیز می کنند و برعکس افرادی با انگیزه پایین به سوی تکالیف نیمه دشوار روی می آورند که بتوانند از دشواری آنها به عنوان بهانه ای برای عدم موفقیت استفاده کنند .

نارسایی های جسمی یکی دیگر از عوامل افت تحصیلی فردی است . دانش آموزانی که دارای بنیه ای ضعیف هستند و از سلامت عمومی کامل برخوردار نیستند، نمی توانند به اندازه کافی کوشش و فعالیت داشته باشند . این دسته به خاطر دارا بودن استعداد ابتلاء به انواع بیماری ها از پیشرفت درسی باز می مانند . وجود ضعف در بینایی، ناراحتی های مربوط به ضعف عصبی و مشکلات ارتباطی از جمله این موارد می باشد .

۲ علل خانوادگی :

شاید بتوان گفت مهمترین عامل مؤثر در شکل گیری نگرش دانش آموز نسبت به تحصیل، خانواده است، که با مساعد کردن محیط خانواده می توانند باعث پیشرفت فرزندان خود گردند . یکی از مهمترین عوامل افت تحصیلی دانش آموزان فقر مالی خانواده است که می تواند به طور غیرمستقیم بر پیشرفت تحصیلی مؤثر باشد . محروم ماندن از غذای سالم و کافی و نداشتن استراحت لازم موجب عقب ماندگی درسی می شود . فقر فرهنگی و بیسوادی یا کم سوادی والدین، فقدان والد یا والدین، مشاجره و ناسازگاری میان والدین و نحوه برخورد و ارتباط دانش آموز با برادران و خواهران از مهمترین علل خانوادگی در افت تحصیلی دانش آموزان است (شکاری، ۱۳۸۳).

۳ علل آموزشی و مدرسه ای :

گاهی علت افت تحصیلی و یا شکست درسی دانش آموزان را باید در مدرسه جستجو کرد . شیوه تدریس معلم، برنامه درسی مدرسه که درست طراحی نشده مثلاً دروس نسبتاً سخت را پشت سر هم یا در ساعاتی گذاشته اند که عموماً دانش آموزان خسته هستند . پیشداوری های معلم، شرایط فیزیکی کلاس، تعویض معلمان به طور مکرر در طول سال تحصیلی و ارزیابی های نادرست معلمان از عملکرد دانش آموزان، کنترل نامناسب کلاس و فقدان وسایل کمک آموزشی از دیگر علل در افت تحصیلی دانش آموزان هستند . از میان عوامل فوق معلم اهمیت بسیاری دارد . معلمان شایسته دارای صفاتی چون سلامتی جسمانی و روانی، مهربان بودن، باثبات بودن و منطقی بودن، صبور و بردبار بودن و ... هستند . عواملی مانند عدم تناسب نیازها و علایق دانش آموزان با محتوای کتب درسی و عدم هماهنگی اهداف آموزشی با نیازها و علایق دانش آموزان از عوامل افت تحصیلی می باشد . اگر محتوا و روش و فنون آموزش و پرورش واقعاً با نیازها و رغبت ها و مسائل و مشکلات دانش آموزان تناسب داشته باشد، باعث می شود که آنها در تحصیل بهتر کوشش کنند و تحصیلات خود را به پایان برسانند و در نتیجه از میزان ترک تحصیل کاسته شود (سعدی پور، ۱۳۹۰).

هدف عمده در مدرسه پیش بردن یادگیری دانش آموزان است . تمام فعالیت های مدرسه باید متوجه همین هدف باشد، زیرا مقدار و نوع یادگیری دانش آموزان است که میزان فعالیت های مدرسه را روشن می کند . هرگاه دانش آموز مطلبی را یاد بگیرد و این امر موجب تغییر رفتار وی خواهد شد و به عبارت دیگر تجارب یادگیری موفقیت آمیز موجب تغییراتی در رفتار دانش آموز می شود . به وسیله ارزیابی و امتحان است که معلم می تواند اثر کوشش های خود را بفهمد و یا بداند که چه اندازه توانسته است دانش آموز را در راه رسیدن به هدف های مورد نظر کمک کند و خود نیز تا چه حد موفق بوده است . چنان چه امتحان به جای این که یک وسیله باشد، یک هدف اصلی به شمار آید، بر کل فرآیند آموزشی اثرات سوء می گذارد و هدف های حقیقی آموزش و پرورش را به مخاطره می اندازد، در چنین حالتی امتحان بر چگونگی تدریس و یادگیری تأثیر

گذاشته و دانش آموزان فقط برای کسب نمره و قبول شدن در امتحان فعالیت می کنند . دانش آموزان برای دریافت نمره به حفظ کردن مطالب می پردازند و در نتیجه قدرت تفکر و استدلال و نوآوری فراگیران ضعیف می گردد و موجب خستگی آنها از درس و معلم می شود . همه این موارد منجر به عدم پیشرفت و افزایش میزان افت تحصیلی و در نهایت ترک تحصیل دانش آموزان می گردد (رضائیان، علی، ۱۳۷۲).

استفاده از شیوه های صحیح امتحان یا ارزیابی پیشرفت تحصیلی، نه تنها معلم را قادر می سازد که دانش آموزان خود را در رسیدن به هدف های آموزش و پرورش راهنمایی کند، بلکه براساس ارزیابی مداوم می تواند روش تدریس را نیز ارزیابی کند . به این ترتیب می تواند از ترک تحصیل دانش آموزان جلوگیری کند . بنابراین امتحان وسیله ای نیست که تنها در پایان مراحل تحصیلی و برای و انتخاب افراد مستعد و شایسته تر به کار رود، بلکه امتحان باید به طور مداوم و در جریان تدریس باشد و در موقعیت های مختلف انجام گیرد .

گاهی عقب ماندگی در تحصیل بر اثر تنش فکری و وضع آشفته و هیجاناتی است که به مناسبت بلوغ در نوجوانان ایجاد شده است . از یک سو بحران بلوغ و مسائل مربوط به آن و از سوی دیگر بحران هویت و مسائل ارزشی و از طرفی روابط با والدین و همسالان، نوجوان را بر سر راه های انتخاب قرار می دهد و واقعاً نمی داند از زندگی چه می خواهد و دیگران نسبت به او چه عکس العملی نشان می دهند . این امور باعث ناراحتی، افسردگی و اضطراب نوجوان و در نتیجه عقب افتادگی و شکست در تحصیل می شود.

راهکارهایی برای کاهش افت تحصیلی

۱. اعتقاد به دانایی و ضرورت دانش اندوزی :
توانا بود هر که دانا بود
ز دانش دل پیر برنا بود فردوسی
درخت تو گر بار دانش بگیرد
به زیر آوری چرخ نیلوفری را ناصر خسرو
۲. داشتن هدف برنامه ریزی کردن در راهنمای رسیدن به هدف و تلاش برای رسیدن به اهداف: داشتن هدف به دانش آموز انگیزه می دهد و به حرکت ها و تلاش های او جهت مشخصی می دهد.
۳. داشتن طرح و نقشه در امر مطالعه و تحصیل برنامه ریزی : برنامه ریزی تحصیلی یعنی داشتن برنامه ی روزانه ماهیانه و سالیانه برای مطالعه و یادگیری پدران و مادران باید برای فرزندان دانش آموز خود برنامه ای بنویسند و با مشورت با فرزندان خویش برنامه ای را برای انجام کارهای زیر تنظیم کنند :
  ۱. تعیین ساعت خواب
  ۲. وقت نظافت و انجام عبادت

۳. اوقات صبحانه نهار و شام
۴. ساعات حضور در مدرسه و ایام مربوطه
۵. تعیین ساعاتی برای انجام تکالیف درسی و مطالعاتی
۶. ساعات گذراندن اوقات فراغت روزانه و هفتگی باید مشخص شود .
۷. آشنا نبودن دانش آموزان با اصول و روش های صحیح مطالعه و ساعات و شرایط فیزیکی مناسب رای مطالعه. در این زمینه مطالعه ی کتاب در آمدی بر آسیب شناسی مطالعه تالیف محست ایمانی
۸. ثبت نام در مدارس خوب و موفق با امکانات مناسب فیزیکی تجهیزاتی و آزمایشگاهی و داشتن امکانات مدرن نظیر وسایل سمعس بصری کتابخانه سالن مطالعه و ... .برخورداری از آموزگاران و دبیران صادق.عالم.مومن و با تجربه
۹. داشتن فضای خانوادگی مناسب به لحاظ فیزیکی عاطفی و اجتماعی و والدین با سواد و متعادل
۱۰. داشتن اعتماد به نفس و اراده ی قوی و پشتکار زیاد
۱۱. انجام نرمش و تقویت جسم و روح و انجام حرکات شاد و مفرح برای جلوگیری از بیمار شدن و بی حوصله شدن .
۱۲. اولیا و مربیان باید راه های کاهش اضطراب را به دانش آموزان یاد بدهند تا در هنگام امتحانات دانش آموزان دچار اضطراب نشود و افت تحصیلی نگردد .
- ۱۳ . سوء تغذیه- نخوردن صبحانه-کاهش قند خون - کاهش آهن - کلسیم - پتاسیم - ید - مواد معدنی و ویتامین های لازم برای بدن تاثیرات نا مطلوبی را بر یادگیری دارند و باعث افت تحصیلی می شود
- ۱۴ . شب زنده داری - تماشای بیش از حد تلویزیون -ویدئو - ماهواره و رفتن به مهمانی تا دیر وقت باعث خواب آلودگی دانش آموز در روز بعد می شود و افت تحصیلی و یادگیری را به همراه دارد .
- ۱۵ . شرکت در کلاس های تقویتی و استفاده از معلمان با تجربه باعث کاهش افت تحصیلی شده و بذر امید را در دل دانش آموز می کارد و موجب موفقیت تحصیلی آنان خواهد شد .
- ۱۶ . دبیران باید دانش آموزان را به تفکر- آزمایش- تجربه و بحث و استدلال وادار کنن نه اینکه مانند یک سیم رابط ضبط صوت اطلاعات دیگران را به آن منتقل کنند .
- ۱۷ .کارکنان دبیرستان بایستی مقررات دبیرستان - مقررات تحصیلی - امتحانی -اداری و جدول مربوط به بارم بندی و بودجه بندی دروس را به دانش آموز یاد بدهند .
- ۱۸ . آگاهی یافتن دانش آموز از روش های ارزشیابی کتبی تستی-کلی-کوتاه جواب و شفاهی

- ۱۹ . داشتن برنامه های غیر درسی منظم برای عبادت - تفریح - گردش - استراحت و گذراندن اوقات فراقت بایستی همگی بدانیم که سن جوانی سن صخره های افراد است و پرسه زدن در کوچه و خیابان و رفت و آمد با دوستان نا باب و تماشای فیلم های مبتذل و جنسی می تواند آتش فساد و شهوت را در دل جوان شعله ور سازد و ذهن و فکر او را مقول کند و موجب افت تحصیلی شود
- ۲۰ . داشتن دوستان علاقمند به تحصیل و یادگیری و دوری کردن از دانش آموز و درسه گریز
- ۲۱ . شرکت دانش آموزان در بازدید های علمی - هنری - فرهنگی - فنی حرفه ای می تواند انگیزه دانش آموزان را بالا ببرد. برای مثال : دانش آموزی که از یک شهرک تحقیقاتی یا علمی و صنعتی و یا یک دانشگاه یا یک موسسه ی هنری و یا یک کوزه بازدید می کند بهتر می تواند هدفی را برای آینده خویش در نظر بگیرد و انگیزه ی ادامه ی تحصیل در او بیشتر خواهد شد .
- ۲۲ . شرکت دانش آموزان در المپیاد های ورزشی - علمی - هنری در سطوح مختلف دبیرستان - منطقه - استان - کشور - و جهان
- ۲۳ . نداشتن دستگاه های مدرن تکثیر و چاپ باعث می شود مطالب کمک آموزشی و نمونه مطالب مطرح در المپیاد ها و..... کمتر بدست دانش آموزان برسد و گر چه افت تحصیلی تاچیزی را موجب می شود ثلی دانش آموزان از اوج گرفتن نیز باز می دارد. کشور آلمان که حدود ۷۰ نفر در آن جایزه نوبل در رشته های گوناگون علمی - فنی - هنری و .... گرفته اند مدیون پیشتیزی گوتنبرگ در صنعت چاپ و نشر و تکثیر است .
- ۲۴ . ضعف شنوایی و بینایی دانش آموزان همواره باعث می شود که مرتب به معلم یاد آوری کنند که مطلب را یاد آوری کند .
- از مطالعه جزوات درسی دانش آموزان دبیر می تواند ضعف شنوایی آنها را بهتر بفهمد به نظر بسیاری از دبیران کار آموزه وجود پایگاه های سنجش دانش آموزان فقط برای قبل از دبستان کافی نیست زیرا دانش آموزان در برخوردهای فیزیکی نظیر تصادفات و مسابقات ورزشی مثل کشتی آسیب های جدی به گوش و چشم آنها می رساند مطالعه میدانی این حقیر در مورد ضعف بینایی نشان می دهد که بیشتر دانش آموزانی که یک چشم آن ها از ۱۰/۱ تا ۱۰/۲ ضعیف بوده در ۵۰٪ موارد ابرو اشتر بودند و در اثر تصادفات و برخوردهای شدید عصب بینایی چشم آسیب دیده کار ایی کمی داشت .
- ۲۵ . گاه یک همکار فرهنگی برای دروس عمومی و غیر پایه تکالیف و تحقیقات زیادی را به دانش آموز خویش تحمیل می کند و باعث افت تحصیلی در دروس بنیادین می شود .
- ۲۶ . آشنا نبودن دانش آموزان به جنبه های کاربردی بعضی مطالب درسی باعث می شود انگیزه ی

معدل ۱۴ در ترم دوم پس از معدل ۱۲ در ترم اول دانش آموز باید تشویق گردد، نه لزوماً مقایسه‌ی معدل ۱۴ او با معدل ۱۸ دوست و همکلاسیش.

یکی از علل افت تحصیلی می‌تواند عدم وجود الگوی مناسب در خانواده باشد و چه بسا در اغلب خانواده‌ها هرگز راجع به ارزشهای علمی صحبتی به میان نمی‌آید، بلکه همراه بحث در مورد مسائل اقتصادی، مهمانی‌ها، خوراک و پوشاک است. به‌طور مثال والدین حتی برای مدت کوتاهی در حضور فرزندانشان به مطالعه روزنامه، مجله و کتاب نمی‌پردازند تا بدین وسیله انگیزه‌ی مطالعه و تحصیل و علم‌آموزی را در کودکان خود تقویت کنند.

مفهوم افت تحصیلی و پیشرفت تحصیلی و عوامل موثر بر آن

برای اینکه مفهوم پیشرفت تحصیلی روشن شود ابتدا باید مفهوم افت تحصیلی که واژه‌ای در مقابل آن به شمار می‌آید روشن کرد. افت تحصیلی، افت عملکرد تحصیلی و درسی دانش‌آموز از سطحی رضایتبخش به سطحی نامطلوب است. مقایسه و سنجش سطح تحصیلی قبلی و فعلی دانش‌آموزان بهترین شاخص افت تحصیلی است. چنانچه فاصله قابل توجهی بین استعداد بالقوه و استعداد بالفعل فرد در فعالیت‌های درسی مشهود باشد. چنین فاصله‌ای را افت تحصیلی می‌نامند. هر دانش‌آموزی که نتیجه درسی او کمتری از میزان متوسط باشد عقب مانده تحصیلی نامیده می‌شود. عقب ماندگی تحصیلی ممکن است بر اثر نارسایی‌های هوشی، بدنی و محیطی باشد.

عوامل موثر در افت تحصیلی:

مسائل و مشکلات مربوط به دانش‌آموز

مشکلات ناشی از خانواده

مشکلات ناشی از مدرسه

روشن است که افت تحصیلی در مردودی و تجدیدی خلاصه نمی‌شود و در مورد هر دانش‌آموز که یادگیری‌های او کمتر از توان و استعداد بالقوه و حد انتظار باشد صدق می‌کند. بنا بر این حتی دانش‌آموزان تیزهوش نیز ممکن است دچار افت تحصیلی گردند. با روشن شدن مفهوم افت تحصیلی اکنون می‌توان مفهوم پیشرفت تحصیلی را به صورت شفاف دریافت.

چنانچه آموخته‌های آموزشگاهی فرد متناسب با توان و استعداد بالقوه او باشد یا آموخته‌های فرد متناسب با توان و استعداد وی بوده دریا دگیری. فاصله‌ای بین توان بالقوه و بالفعل او باشد می‌توانیم بگوئیم دانش‌آموز به پیشرفت نائل گردیده است.

عوامل موثر بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان فراوانند که در مجموعه ای از عوامل فردی، آموزشی، خانوادگی و اجتماعی طبقه بندی می شود. افت تحصیلی امروزه یکی از نگرانی های مهم خانواده ها و سؤالات تعلیم و تربیت است. افت تحصیلی علاوه بر آثار سوء اقتصادی در شکل ملی تأثیری ناگوار بر سلامت روانی دانش آموزان داشته، نگرانی نامطلوبی برای خانواده ها بدنبال دارد. (تورانی، ۱۳۸۰).

در تحقیقات بعمل آمده مهم ترین عوامل موثر در پیشرفت تحصیلی شناسایی شده اند عبارتند از:

۱- وضعیت فرهنگی خانواده دانش آموز

۲- آموزش های تقویتی

۳- انجام تکالیف درسی و کار درخانه

۴- وضعیت حرفه ای معلم

بررسی علل پدیده کم آموزی و افت تحصیلی در مدارس و راههای مقابله با آن: ظاهراً اکثریت افراد، هوش را یکی از عوامل بسیار مهم در امر موفقیت تحصیلی تلقی می کنند. ولی بسیاری از بچه های ناموفق در تحصیل کسانی هستند که در مدرسه معدل های پایین تر از آنچه از وضعیت هوشی آنان انتظار می رود کسب می کنند. به طور کلی این موضوع پذیرفته شده است که عوامل گوناگونی در موفقیت تحصیلی دخالت دارد. نه تنها استعداد عمومی و آموزشی مناسب، بلکه عواملی مانند علاقه ی درونی به ماده ی تدریس شده، انگیزه ی کودک نسبت به موفقیت و باور او به موفقیت نیز نقش مهمی دارند. عملکرد ضعیف تحصیلی و کم آموزی اختلافی است بین ظرفیت یا توانایی بالقوه فرد و عملکرد وی که منجر به گرفتن نمرات پایین تر از آنچه هوش قادر به اکتساب آن هستند می شود. این تعریف شامل نمرات پایینی که ناشی از هوش محدود باشد نمی شود و تنها افرادی را در بر می گیرد که از لحاظ هوش متوسط بالا بوده ولی از لحاظ تحصیلی کمتر موفق هستند و به طور غیر منتظره عملکرد ضعیف تحصیلی از خود نشان می دهند. چنین عدم موفقیت در شکوفایی بالقوه تحصیلی را حدوداً در ۲۵ درصد کودکان سنین مدرسه و ۳۰ الی ۵۰ درصد نوجوانانی که در کلینیک های روان پزشکی تحت درمان هستند تخمین زده اند. جوانانی که نمی توانند یا بی میل به استفاده بالقوه از نیروی عقلانی خود هستند، معمولاً پیشرفتهای آموزشی و شغلی را که در حیطه توانایی آنهاست از دست می دهند مطالعات طولی همبستگی مثبت بسیار بالایی بین تلاش عقلانی پیشرفت تحصیلی و سطح شغلی در دوران بزرگسالی را نشان داده است. نوجوانانی که ترک تحصیل می کنند احتمال مضاعف بیکار ماندن آنها در سنین جوانی بیشتر از افرادی است که از مدرسه فارغ التحصیل می شوند. به علت اینکه ترک تحصیل شامل اتلاف وقت و قوای جوانان است و می تواند به عنوان یک مشکل اجتماعی تلقی شود. الگوهای پیشرفت ناکافی تحصیلی اغلب در سالهای اولیه مدرسه ظاهر شده و تا دوره نوجوانی ریشه دارتر می شود. تحقیقات نشان می دهد که ۵۰ درصد دانش

آموزان دبیرستان اولین شکست تحصیلی را در دوم دبستان، ۷۵ درصد تا چهارم دبستان و ۹۰ درصد تا دوم راهنمایی تجربه می کنند. سپس از آغاز این الگو به عنوان یک دوره معیوب عمل خواهد نمود. زمینه ضعف دانش آموزان ناموفق در درسی که قبلاً در آن با شکست مواجه شده اند، اعتماد به نفس آنها را پایین می آورد و فقدان انگیزش و لذت در یادگیری به تدریج منجر به اختلاف بیشتری بین توانایی بالقوه و عملکرد تحصیلی می شود. علل افت تحصیلی پیشرفت ناکامی تحصیلی، ناشی از علل مختلف است. احتمالاً علی رغم وجود هوش عمومی مناسب در بین بچه های دبستان، بی دقتی معمول ترین دلیل عملکرد ضعیف تحصیلی است. این مسئله که در اواخر دوره کودکی شروع و تا دوران نوجوانی ادامه می یابد، بطور فزاینده از عوامل اجتماعی فرهنگی و روانشناختی ناشی می شود. این عوامل شامل انگیزش پایین، امکانات محدود، کیفیت معین رشد یا آسیب شناسی روانی احساس خاص انزجار نسبت به جریان یادگیری ناسازگارانه تعامل خانواده می باشد. عوامل اجتماعی فرهنگی در بسیاری از جوانان ناموفق در تحصیل، اختلاف بین عملکرد تحصیلی و ظرفیت عقلانی قبل از هر گونه آسیب شناسی روانی، عوامل اجتماعی فرهنگی را منعکس می کند. این عوامل اساساً با تولید انگیزش پایین برای موفقیت تحصیلی یا امکانات محدود جهت اکتساب آن به کسب معدلهای پایین و بر خلاف انتظار منجر می شود. مشاهده شده است که معمولی ترین علت ترک تحصیل در پسران «بی علاقه بودن» و برای دختران «ازدواج» می باشد. هر چند که تحقیقات زیادی در مورد منشاء اجتماعی فرهنگی انگیزه پایین تحصیلی صورت نگرفته، ولی مدارک کافی بر این اعتقاد که ارزشها و اهداف غیر تحصیلی توسط عمومی خانوادگی، مدرسه، گروه همسالان و نقش جنسی پرورده می شود، وجود دارد. انگیزه پایین مکرراً در مطالعات آشکار شده است دانش آموزانی که در شرایط تحصیلی موفق هستند بر عکس جوانانی که به ارزشهای عقلانی و اهداف تحصیلی گرایش ندارند، فاقد انگیزه برای تلاش در شرایط تحصیلی می باشند چنین دانش آموزانی شرایط تحصیلی را دوست نداشته و انتظار هیچگونه رضایت درونی یا پاداش بیرونی برای عملکرد خوب ندارند. اگر یادگیرنده معتقد باشد که در گذشته، در یادگیری مطالب مشابه با مطلب جدید موفق بوده است، با علاقه مندی به مطلب جدید برخورد خواهد کرد. اما اگر به این اعتقاد رسیده باشد که یادگیری مطلب جدید نیز مانند یادگیری مطالب مشابه گذشته منجر به شکست خواهد شد، علاقه ای نسبت به یادگیری آن مطلب از خود نشان نخواهد داد. این عواطف و انگیزه های مثبت و منفی ابتدا مشخص و محدود به موضوعهای خاص بوده ولی با افزایش تجارب مثبت و منفی گسترش یافته و تا آنجا پیش می روند که تمام درسهای آموزشی را در بر می گیرند. باور فرد در توانایی اش برای موفق شدن بخش جدایی ناپذیر مکانیزم انگیزش نسبت به موفقیت است. کودکان برانگیخته برای پیشرفت نه تنها باید موفقیت را ارزیابی کنند، بلکه لازم است باور کنند که چنین موفقیتی ممکن است به عقیده بندوراوشانگ (۱۹۸۱) قرار دادن «شرایط رضایت از خود» در سطح معینی از عملکرد باعث می شود تا افراد در کوشش هایشان آنقدر پافشاری کنند تا عملکردشان با معیارهای درونیشان

یکی شود. آنها اضافه می کنند اثرادراکات فردی می تواند بر انتخاب فعالیت افراد، میزان تلاشی که باید بخرج دهند و زمان مقاومت آنها در برابر مشکلات اثر بگذارند. اثرات خانوادگی نوجوانان و جوانان معمولاً با احساسات والدین خود در مورد تحصیل و مدرسه همانند سازی می کنند. والدینی که به روند آموزشی ارزش قائل هستند و برای تلاشهای معلمین احترام قائل می شوند، نگرشهای مثبت را تقویت می کنند. در صورتی که والدینی که معلمین را تحقیر می کنند و یا ادعا دارند که بدون تحصیل زیاد، امکانات زندگی را کسب کرده اند، نگرشهای منفی را می پروراندند. والدینی که نسبت به فواید آموزش رسمی به عنوان وسیله ای برای پیشرفت زندگی مشکوک هستند اغلب به کیفیت فرزندان در مدرسه توجه اندکی نشان می دهند پاداش و تنبیه هایی را که آنها در شیوه تربیتی بکار می برند، اغلب هیچ ارتباطی با تکالیف مدرسه یا دریافت معدهلهای خوب درسی توسط فرزندان خود ندارند. در نتیجه آنها انگیزه چندانی برای پیشرفت تحصیلی بدست نخواهند آورد. داده های حاصل از مطالعات طولی رشد کودک تایید کرده است که هر قدر والدین ارزش بیشتری برای اکتساب عقلانی خود قائل باشند برای اکتسابات عقلانی فرزندان نیز ارزش قائل خواهند بود و در فعالیتهای عقلانی آنها نیز بیشتر شرکت خواهند کرد. والدین بر خلاف آنچه بر زبان می آورند نوعی بیزاری درونی نسبت به تحصیل دارند که به نحوی آن را به فرزندان خود منتقل می کنند، به عنوان مثال شخصی که علی رغم سطح تحصیل پایین یا سابقه بد تحصیلی موفقیت خوبی در بازار کار کسب کرده اند، فرزند خود را به علت احراز معدل پایین یا نداشتن نگرش مثبت به تحصیل سرزنش می کند، اما غیر مستقیم بوسیله رفتارهای دیگر خود این پیغام را که بدون تحصیل هم میتوان موفق شد، منتقل می کند. در چنین مواردی پرواضح است که سطح تحصیل والدین هر قدر پایین تر باشد، احتمال بیشتر کسب معدهلهای پایین و ترک تحصیل وجود دارد. این کیفیت در تحقیقات مکرراً آشکار شده که معدل نوجوانان همبستگی مثبت با سطح تحصیل والدین دارد، مشابه آن نوجوانانی که نگرش منفی نسبت به مدرسه دارند، اغلب در خانواده یا محل زندگی خود الگوهایی از بزرگسالان را ندارند که از تحصیل بهره مند شده باشند، همانطور که این یافته ها مشخص می کند، طبقه اجتماعی والدین ممکن است عاملی برای تعیین نگرش فرزندان نسبت به مدرسه باشد، والدین طبقات متوسط و بالا معمولاً از سطح تحصیلی خوب برخوردار هستند و تحصیل را بهترین راه برای آماده شدن برای زندگی، از لحاظ اجتماعی، روانشناختی و شغلی می دانند در نتیجه آنها همیشه از فواید تحصیل صحبت می کنند و فعالیتهای تحصیلی فرزندان را مورد توجه قرار می دهند و آنچه را که در مدرسه آموخته اند مورد بحث قرار می دهند و برخلاف آنان، والدین طبقات پایین که از حداقل سطح تحصیلی برخوردارند ممکن است مدرسه را با نگرش منفی بررسی کنند و لزومی برای شرکت فرزندان خود در مدرسه به عنوان یک نیاز قانونی یا راهی برای اکتساب شغل پردرآمدتر نبینند. در نتیجه احتمال اینکه آنها در مورد فعالیتهای تحصیلی با فرزندان خود بحث کنند. آنها را درک و یا در ارتباط با دروس آنها را یاری داده و موفقیت هایشان را تحسین کنند، کمتر است. دانش آموزانی که در مدارس

فاقد امکانات و معلمین کافی و در کلاسهای بر جمعیت حضور دارند، ممکن است نتوانند مهارتهای اساسی تحصیلی و عادات مطالعه لازم را در ارتباط با تحصیل دبیرستانی کسب نمایند. (شکاری، ۱۳۸۳).

شناسایی و رفع عوامل افت تحصیلی دانش آموزان

تابان- در عصر گسترش روزافزون اطلاعات و ارتباطات <عصر دانایی> به سر می‌بریم اهداف آموزش و پرورش در سطح جهان به خوبی بیانگر این مطلب است که از مهم‌ترین نیازهای هر جامعه تعلیم و تربیت افرادی است که با اتکا به نیروی اراده و تعقل خویش منطقی ببانددیشد و به جای وابستگی و استفاده از دستاوردهای اقتصادی و فرهنگی دیگران، خود مولد دانش، فناوری و فرهنگ مناسب برای زندگی مستقل در عصر دانایی باشند، در این راستا با مشکلی اساسی در نظام‌های آموزشی مواجه هستیم که همان <افت تحصیلی> است که هر ساله هزینه‌های سنگینی به بار می‌آورد و همچنان در حال افزایش است. بسیاری از دانش‌آموزان نمی‌توانند از پس مواد و محتوای آموزش مسایل برآمده یا در موعد مقرر به پایان رسانند، تاسف‌انگیزتر نیست که بدانیم بسیاری از این افراد توانایی‌های لازم برای کسب موفقیت را دارند و موفق نمی‌شوند، از طرفی هم علی‌رغم توسعه کمی آموزش رسمی در چند دهه اخیر شاهد انتقاداتی از شرایط کیفی تعلیم و تربیت در عرصه‌های مختلف بوده‌ایم، شرایطی که موجب پدید آمدن دانش‌آموزان بی‌احساس و انگیزه، فارغ‌التحصیلان بی‌علم و معلمان فاقد خلاقیت شده است، به طوری که هر چه سطح تحصیلی بالاتر می‌رود، شوق آموختن در دانش آموزان کمتر می‌شود. در ابتدا به تعریف افت تحصیلی می‌پردازیم؛ منظور از افت تحصیلی <کاهش عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان از سطحی رضایت بخش به سطحی نامطلوب است> بهترین شاخص برای <بررسی افت و پیشرفت تحصیلی> سطح عملکرد قبلی و فعلی خود دانش آموز است.

ابعاد	افت تحصیلی	دانش آموز	که بهم	وابسته	هستند	عبارتند	از:
فردی	(مانند: هوش، حافظه، مشکلات جسمی و...)						
خانواده	(مانند: ناآرامی محیط، نظام ارزشی حاکم بر خانواده و...)						
مدرسه	(مانند: شیوه تدریس و نحوه نگرش معلم، عدم استفاده مناسب از وسایل کمک آموزشی، تعداد زیاد دانش‌آموزان، شلوغی کلاس‌ها و...)						
جامعه	(مانند: بیکاری تحصیل کرده‌ها)						
علل							

- ۱- هوش و توانایی‌های ذهنی (الف) هوش عمومی، توانایی است که در اغلب فعالیت‌های انسان خود را نشان می‌دهد (رابطه عمومی بین نمرات دروس مختلف). (ب) هوش اختصاصی: هر فرد در یک زمینه خاصی از آن بهره‌مند است.
- ۲- توجه
- ۳- انگیزه

هیجانی	عاطفی-	آشفته‌گی‌های	۴-
جسمی	ناراحتی‌های	یا	نارسایی‌ها
فردی:			علل
<p>۱- هوش: امروزه دیگر مثل گذشته به هوش اهمیتی داده نمی‌شود، تحقیقات نشان می‌دهد؛ حدود ۱۰ درصد از موارد افت تحصیلی به علت ناتوانی ذهنی و عدم کنش فرد است، از بین دو دانش آموز با بهره هوشی مساوی آن موفق‌تر خواهد شد که تلاش بیشتر نموده و پشتکار زیادتر داشته باشد.</p> <p>۲- توجه: برای یادگیری و به خاطر سپردن هر مطلبی، اولین شرط توجه به آن مطلب است. حتی اگر دانش آموز هوش بالا داشته باشد، ولی توجه نکند نمی‌تواند خوب یاد بگیرد؛ علت افت و شکست بعضی از دانش‌آموزان عدم توجه به معلم و مواد تدریس شده و عدم تمرکز حواس هنگام مطالعه و انجام تکالیف است.</p> <p>۳- انگیزه: به حالت‌های درونی فرد که موجب هدایت رفتار او به سوی نوعی هدف خاص، که در واقع موتور حرکت هر فرد را انگیزه گویند. کسانی که دارای ترس شدید از شکست هستند یا افرادی کمال‌گرا مطلقاً نمره خوب می‌خواهند، به سوی تکلیف بسیار آسان که احتمال موفقیت در آنها زیاد و احتمال شکست بسیار کم است، روی می‌آورند یا به تکالیف بسیار دشوار که بتوانند از دشواری آنها به عنوان بهانه‌ای برای عدم موفقیت استفاده کرد.</p> <p>۴- آشفته‌گی‌های عاطفی و هیجانی: فشارهای روانی خاص هر مرحله از رشد می‌تواند باعث اشتغال خاطر، آسیب وارد آمدن به قوای هوشی، تحلیل انرژی ذهنی، عدم تمرکز حواس و در نهایت افت تحصیلی دانش‌آموزان شود (در دوره نوجوانی مساله میزان توجه و نوع ارتباط با جنس مخالف و میزان پذیرفته شدن در جامعه و در جمع همسالان و خانواده بسیار تعیین کننده است).</p>			
جسمی	ناتوانی	یا	نارسایی
			و
			الف) بنیه ضعیف جسمی و آماده ابتلا به انواع بیماری‌ها.
			ب) ضعف در بینایی و شنوایی.
			ج) ناراحتی‌های مربوط به مراکز عصبی و ناهماهنگی‌های جسمی و حرکتی.
			د) مشکلات ارتباطی- فقدان مهارت اجتماعی (برقراری ارتباط با معلمان و همکلاسی‌ها) باعث گوشه‌گیری انزواگزینی کودک و افت تحصیلی خواهد شد.
		خانوادگی	علل
	افت		الف) روابط نظام ارزشی خانواده: مهم‌ترین عامل موثر در نگرش دانش‌آموز نسبت به <تحصیل> خانواده است؛ اگر نگرش خانواده نسبت به درس، مدرسه، معلمان منفی باشد به تدریج دانش‌آموز هم نگرشی منفی پیدا می‌کند، موارد زیادی از افت و یا شکست تحصیلی مربوط به همین مساله نگرش منفی و تضادهاست. مهم‌ترین نقش خانواده ایجاد محیطی آرام، مساعد مطالعه و انجام تکالیف به دور از سر و صدا و تلویزیون، بازی سایر کودکان است و علاوه بر آن عدم برگزاری مراسم، جشن‌ها در ایام امتحانات، غنی کردن محیط.

۱- خانواده: بدین صورت که به جای خرید اشیاء و مواد غیرضروری از طریق خرید کتاب‌های کمک درسی، غیردرسی و وسایل کمک آموزشی تا به وسیله آنها اوقات فراغت دانش‌آموز با آنها پر شود.

ب) فقر مالی خانواده که محروم ماندن از غذای سالم و کافی تاثیر غیرمستقیم بر افت تحصیلی دارد.

ج) فقر فرهنگی، بی‌سوادی و یا کم‌سوادی والدین.

د) فقدان والد یا والدین.

ه- وجود مشاجرات و ناسازگاری میان والدین.

و) نحوه ارتباط دانش‌آموز با برادران و خواهران و الگو گرفتن از رفتار آنان (اگر همه اهل مطالعه و تحصیل باشند، او نیز رغبت بیشتر به این مساله پیدا می‌کند و برعکس).

علل آموزشی <مدرسه‌ای>

شیوه تدریس معلم: هر دانش‌آموز به شیوه خاص مطالب را فرامی‌گیرد، معلم می‌بایستی با توجه به شناخت از دانش‌آموزان و توجه به اصل تفاوت‌های فردی آنان روش خود را انتخاب و اجرا نمایند.

برنامه درسی مدرسه: مناسب نبودن زمان (همه درس‌های سخت با هم در یک روز تدریس شوند).

انتظارات و پیش‌داوری‌های معلم: انتظار عدم موفقیت و پیش‌داوری غلط معلم از دانش‌آموز.

شرایط فیزیکی کلاس: گرما، سرما، نظافت، نور، سر و صدای غیرمعمول.

تعویض مکرر معلمان: در طی سال تحصیلی و ناتوانی بعضی از دانش‌آموزان در سازگاری با روش تدریس و خصوصیات معلم.

ارزیابی‌های نادرست معلمان از عملکرد دانش‌آموزان، پیش‌داوری‌ها و زیر سوال بردن شخصیت دانش‌آموزان.

عوامل دیگر افت تحصیلی: کنترل نامناسب کلاس توسط معلم.

فقدان وسایل کمک آموزشی.

عدم همکاری و ارتباط مستمر بین اولیا و مدرسه.

فقدان نظم و انضباط در کلاس و مدرسه.

کمبود فضاهای آموزشی.

راهکارها:

-	تشویق	تعامل	میان	معلم	و	دانش‌آموزان
-	گسترش	همکاری	بین	دانش	آموزان	
-	تشویق	و	توسعه	یادگیری	فعال(الوانی،	مهدی، ۱۳۷۲).
اصل	یادگیری	موثر	برای	دانش	آموزان:	
-						نیت
-	واکنش	فعالانه	داشته	باشند		

- زمان‌های استراتژیک برای مطالعه را در نظر داشته باشند
- ایجاد بازخورد سریع
- تاکید بر استفاده از زمان
- افزایش سطح انتظارات از دانش آموزان
- پذیرش استعدادهای گوناگون و روش‌های یادگیری
- معلمان احساس نیاز به آن مطلب یا درس را در دانش آموز ایجاد کنند.
- اگر دانش آموز شکست در درسی داشت کمک به کسب موفقیت و احساس کردن موفقیت، تا بار نگرش منفی در آن درس را از بین برد.
- انتظار در هر درس چیست؟ هدف‌ها روشن و شفاف باشند.
- معلم در آغاز تدریس روش مطالعه خاص درس خود را به دانش‌آموز بگوید.
- تشویق کلامی در شرایط ایجاد شده از جانب معلم، اولیا و مسوولان.
- تکالیف درسی نه خیلی سخت، نه خیلی مشکل باشند.
- تکالیف یکنواخت نباشد.
- آزمون‌ها و نمره‌ها به عنوان وسیله ایجاد انگیزه باشد.
- مطالب از ساده به مشکل باشد.
- فعال کردن دانش آموز هنگام تدریس نفی حسادت و چشم هم چشمی، بلکه ایجاد رقابت مثبت بین آنها.
- برای تقویت حافظه
- ۱- رژیم غذایی سالم و نخوردن غذاهای آماده
- ۲- داشتن فعالیت مرتب هوازی (مثل پیاده‌روی)
- ۳- به کار بردن روش‌های پرورش و فعال سازی ذهن مثل حل جدول
- ۴- داشتن برنامه آرام سازی بدن (مثل ریلکسیشن). (تورانی، ۱۳۸۰).

علل افت تحصیلی

آیا بین دیدگاه معلمان و دانش‌آموزان در خصوص علل شکست تحصیلی تفاوتی وجود دارد؟ برای پاسخ دادن به این سوال مطالعه‌ای را که تحت عنوان بررسی علل شکست تحصیلی از دیدگاه معلمان و دانش‌آموزان صورت گرفته، مرور می‌کنیم. “ویند” و همکارانش معتقدند که عقاید افراد در مورد علت موفقیت و عدم موفقیت ممکن است در درک رفتار و مربوط به امور تحصیلی، بسیار مهم باشد. افراد علت موفقیت یا عدم موفقیت خود را به طور اساسی به دو عامل درونی و بیرونی نسبت می‌دهند. منظور از عوامل بیرونی عامل‌هایی است که منشاء آن

در خارج از فرد است، مثل مسائل خانوادگی و اجتماعی و ... در این تحقیق نشان داده شد که براساس نظر معلمان در درجه اول مسائل خانوادگی و اجتماعی و سپس به ترتیب عدم توانایی وعدم کوشش سبب افت تحصیلی دانش آموزان شده است. از دیدگاه دانش آموزان علل شکست در مرتبه اول به عدم کوشش و درجه دوم و سوم به ترتیب مسائل خانوادگی و اجتماعی و عدم توانایی نسبت داده اند. معلمان عوامل بیرونی را بیشتر مطرح می سازند که یک عامل یا ثبات است، ولی دانش آموزان بیشتر عوامل درونی را در علت شکست تحصیلی مهم می دانند که عامل بی ثبات محسوب می شود. (۱۲) تعطیلات طولانی سبب افت تحصیلی دانش آموزان می شود. دانش آموزان در بسیاری از مواقع به دلیل تعطیلات طولانی و عدم یادگیری صحیح مفاهیم درسی، پس از گذراندن یک دوره چند روزه تعطیلات دچار افت تحصیلی می شوند، از سوی دیگر عدم تناسب محتوای درسی با نیازها، علائق و استعداد های دانش آموزان و حافظه محوری از دلایل دیگر افت تحصیلی دانش آموزان پس از سپری کردن ایام تعطیلات است. (شکاری، ۱۳۸۳).

مادر یک دانش آموز در این باره می گوید: هر چند که بچه ها تعطیلات را دوست دارند و از آن لذت می برند اما به قدری در این مدت از کتاب های درسی دور می شوند که بسیاری از محتوای کتاب ها را فراموش می کنند. وی می افزاید: پسر من را در اولین روز مدرسه پس از تعطیلات نوروز به زحمت راهی مدرسه کردم، مفاهیم درسی به قدری برایش کم ارزش است که با تعطیلی مدارس حتی به مدرسه و تکالیفی که باید انجام دهد، فکر هم نمی کند. پسر من پیک های نوروزیش را یا روز اول و یا روز آخر تعطیلات انجام می دهد تا به قول خودش خیالش راحت شود، او به هیچ وجه از انجام تکالیفش لذت نمی برد و انجام تکالیف را اجباری می داند که به هر حال باید انجام دهد، همیشه پس از تعطیلات نوروزی مدتی از وقت من و همسر من صرف آموزش مجدد آموخته های درسی قبلی به پسرمان می شود، چرا که در بسیاری از موارد آنها را به کلی فراموش می کند. یک کارشناس تعلیم و تربیت با اشاره به اینکه دانش آموزان در روند تحصیل مشارکت ندارند، می گوید: نظام آموزشی فعلی کشور بر محفوظات دانش آموزان تاکید می کند و مهارت هایی همچون خواندن، حفظ کردن و کپی کردن را در دانش آموزان تقویت می کند و توجهی به تفکر، اندیشه، ابتکار و پویایی آنها نمی شود. او با تاکید بر اینکه نظام آموزشی کشور باید از جنبه های حافظه محوری به تدریج رو گردان شده و مفاهیم آموزشی را به سوی عملکردی کردن آنها هدایت کند، می افزاید: به دلیل اینکه در نظام آموزشی مفاهیم درسی توسط دانش آموزان به جای یادگیری حفظ می شوند، پس از گذشت مدتی این اطلاعات فراموش شده و نیاز به مرور مجدد دارد. وی با اشاره به اینکه در تعطیلات نباید ارتباط دانش آموزان با مطالب درسی قطع شود، می گوید: در ایام تعطیلات باید فعالیت های آموزشی متناسب با انگیزه و رغبت دانش آموزان، برای آنها در نظر گرفته شود تا بر اساس آن دانش آموز مهارت هایی همچون فکر کردن، نوشتن و نقشه

کشیدن را در محیطی خارج از فضای آموزشی بیاموزند. « باید دانش آموزان را در ایام تعطیل به سمت مطالعه کتب غیر درسی و پر جاذبه سوق داد تا در این ایام آموخته های آنها به فراموشی سپرده نشود. (بازرگان، ۱۳۸۸)

تعطیلات فرصت خوبی برای آموزش مهارت های اجتماعی است: عضو هیئت علمی دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی نیز با اشاره به اینکه تعطیلات برای دانش آموزان لازم است، می گوید: تعطیلات فرصت بسیار خوبی برای آموزش مهارت های اجتماعی است. وقتی ارتباط دانش آموزان با مفاهیم درسی حذف می شود، چون آموخته های قبلی اجرا نشده و یادگیری به درستی صورت نپذیرفته است، مفاهیم به سرعت فراموش شده و بازگشت به انباشته کردن مجدد ذهن به مفاهیم درسی نیازمند فرصتی است که باعث عقب ماندن از روند تحصیل و افت تحصیلی دانش آموزان می شود.

نظام آموزشی باید دانش آموزان را در کشف استعدادها و خلاقیتشان هدایت کند، متأسفانه نظام آموزشی فقط به پر کردن ذهن و وقت دانش آموزان با محتوای فشرده و سنگین کتاب های درسی می پردازد، مفاهیمی که در بسیاری از موارد به دلیل عدم کارایی در زندگی دانش آموزان به سرعت فراموش می شود.

نقش مدرسه و برنامه های آن در افت تحصیلی

در این قسمت عللی که در ارتباط با مدرسه سبب افت تحصیلی دانش آموزان می باشد ارائه می گردد. • عدم هماهنگی مدرسه و خانواده در مسائل تربیتی و آموزشی به علت عدم مراجعه والدین به مدرسه و یا عدم فراخونی اولیاء به مدرسه از جانب مسئولان فعالیت های تربیتی خانه و مدرسه با یکدیگر در تعارض بوده، برای دانش آموز ایجاد حیرت و سرگردانی می کند.

• تعویض معلمان در حین سال تحصیلی و تغییرات ناشی از مرخصی های زایمان خواهان معلم، اعمال روشهای آمرانه و تنبیهی، وجود محیطهای خشک خالی از محبت، باعث می شود برخی از دانش آموزان از مدارس فرار کنند یا به کلی ترک تحصیل نمایند.

• عواملی چون عدم توجه معلمان به تفاوت های فردی در امر آموزش، روش های ارزشیابی غلط و سطح دشواری امتحانات، کمبود تجهیزات و وسایل آموزشی، می تواند افت تحصیلی را در پی داشته باشد.

• در کلاس های درس معمولاً معلم از شاگردان سؤال می کند و آن ها پاسخ می گویند این پرسش و پاسخ ها اغلب طوطی وار بوده و نیز عدم درک ارتباط بین مطالب درسی و تجارب واقعی زندگی و احیاناً مشاهده تضاد و تناقض

بین این دو موجب می‌شود که یادگیرنده در سراسر موضوع یادگیری مقاومت منفی از خود نشان دهد و همین امر نگرش منفی نسبت به درس و مدرسه یکی از علل عمده افت تحصیلی به شمار می‌رود.

• ویژگی‌های روانی و جسمانی دانش‌آموزان، به بیان دیگر یکی از عوامل مهم در یادگیری دروس، تمرکز حواس دانش‌آموزان می‌باشد دانش‌آموزانی که دچار اضطراب و ناراحتی‌هایی از این قبیل باشند، از نظر تحصیلی دچار افت می‌گردند و سلامت روانی آن‌ها به خطر می‌افتد که والدین می‌بایست در بهبود سلامت آن‌ها بکوشند.

خانواده و افت تحصیلی

یکی از عوامل مهمی که در افت تحصیلی دانش‌آموزان مطرح است خانواده می‌باشد، مثلاً هر قدر شمار فرزندان بیشتر باشد مسئولیت والدین سنگین‌تر است. بنابراین اگر خانواده‌ای طالب فرزندان زیاد است باید توانایی و قدرت ارائه زندگی خود را نیز افزون‌تر ساخته، بتواند در همه ابعاد به بچه‌ها رسیدگی کند. والدین فقط در مورد ازدیاد نسل احساس مسئولیت می‌کنند و در زمینه تربیت و رشد آنها معتقدند که خودشان بزرگ می‌شوند. مورد دیگری که قابل ذکر است، امنیت محیط خانواده است، نحوه ارتباط والدین با یکدیگر اثر مستقیم روی بچه‌ها دارد. محیط خانواده‌ای که مبدل به کانون تشنج و درگیری والدین گردیده، بچه‌ها شدیداً احساس عدم امنیت کرده، سعی در گریز از محیط خانواده خواهند داشت. همچنین رسیدگی والدین و مربیان به غیبت‌های دانش‌آموزان و جبران عقب‌ماندگی‌های درسی نقش مهمی در پیشرفت تحصیلی آنان دارد. به عبارت دیگر عدم آگاهی و یا بی‌توجهی والدین و پشت به غیبت‌های پی در پی دانش‌آموزان، سبب می‌شود که لطمه شدیدی به یادگیری آنان وارد آید و دچار افت تحصیلی شوند. علاوه بر موارد فوق مسأله سواد والدین است که از عوامل مهم در پیشرفت یا افت تحصیلی دانش‌آموزان محسوب می‌شود اگر بچه‌ها در محیط خانواده احساس پشت گرمی نمایند و هرگاه از نظر درسی مشکلی برایشان پیش آید، مطمئن باشند که اولیاء آن‌ها را کمک می‌کنند، در این صورت دلگرمی بیشتری درس می‌خوانند. شایان ذکر است که عدم حضور یکی از والدین نیز بر موفقیت و عدم موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان تأثیر مستقیم دارد. به طوری که از دست دادن پدر یا مادر به احتمال زیاد مسائل و مشکلات عاطفی فراوانی را می‌تواند در دانش‌آموزان، مخصوصاً در دوره ابتدایی و راهنمایی ایجاد کند و در نتیجه بر موفقیت تحصیلی آنها اثر بگذارد. وضعیت اقتصادی نیز از جمله عواملی است که در موفقیت تحصیلی دانش‌آموز مؤثر می‌باشد. فقر و محدودیت در عین حال که برای عده‌ای دارای سازندگی

است، ولی برای عده‌ای تخریب کننده است، مخصوصاً زمانی که ارزش‌های اخلاقی هم در کار نباشد. (بازرگان، ۱۳۸۸)

عوامل فردی

در بعضی موارد دانش‌آموزانی که به طور عادی به تحصیل اشتغال داشته و عملکرد خوبی نیز دارند، به علل فردی دچار افت تحصیلی میشوند. از جمله علل فردی که در افت تحصیلی مؤثر است می‌توان، توجه، انگیزه نام برد.

• توجه: برای یادگیری و به خاطر سپردن هر مطلبی اولین شرط، توجه به آن مطلب است. علت افت و شکست تحصیلی بعضی از دانش‌آموزان ناشی از عدم توجه به معلم و مواد تدریس شده و نیز عدم تمرکز حواس هنگام مطالعه و انجام تکلیف درسی است.

• انگیزه: انگیزه به حالت‌های درونی فرد که موجب هدایت رفتار او به سوی نوعی هدف است گفته می‌شود. انگیزه موتور حرکت هر فردی است. بعضی از دانش‌آموزان این انگیزه را بر اثر تلقین منفی از دست می‌دهند مثلاً من نمی‌توانم مطالب درسی را یاد بگیرم، در یادگیری ریاضی علوم فیزیک و ... ضعیف می‌باشم، در حفظ کردن مطالب درسی ناتوانم. همین احساس ضعف تأثیر بسیاری در کاهش یادگیری از سطحی مطلوب و رضایت بخش به سطحی نامطلوب دارد که سلیگمن این گونه عدم یادگیری را درماندگی آموخته نامیده. (الوانی، مهدی، ۱۳۷۲).

سلیگمن در زمینه شکست تحصیلی، به مطالبی تحت عنوان درماندگی آموخته شده اشاره می‌کند. وی معتقد است که علت شکست تحصیلی این است که دانش‌آموز، درماندگی را یاد گرفته است یعنی به این نتیجه رسیده که ناتوان است. سلیگمن برای آزمایش فرضیات خود تعدادی سگ را در یک اتاق قرار داد در این اتاق بود. سلیگمن به سگ‌های داخل اتاق شوک الکتریکی وارد می‌کرد و آنها با فرار از اتاق و بیرون رفتن از در، از شوک خلاص می‌شدند. سگ‌ها می‌توانستند با انجام عمل یا فعالیت خود به موقعیت دست یافته، از شوک نجات پیدا کنند. بعد از این مرحله، او شرایطی را ایجاد کرد که سگ‌ها نمی‌توانستند از شوک خلاص شوند. یعنی به هر طرف که می‌رفتند شوک دریافت می‌کردند. پس از چندین بار که تلاش سگ‌ها با شکست مواجه شد، سلیگمن مشاهده کرد که سگ‌ها دست از تلاش کشیده، وسط اتاق دراز کشیدند و فقط به زوزه کشیدن پرداختند. او به این نتیجه رسید که سگ‌ها چون تلاششان بی‌فایده است آنرا کنار گذاشتند و سلیگمن نام این پدیده را «درماندگی آموخته شده» گذاشت و عنوان کرد که رفتار انسان نیز می‌تواند این گونه شکل بگیرد.

سلیگمن معتقد است که دانش آموزان ناموفق برداشتی منفی از خود دارند و همان برداشت منفی ممکن است درباره توانایی آنها باشد. شاید در ابتدا این دانش آموزان تلاش اندکی داشته اند ولی چون تلاششان بی ثمر بوده و نتوانسته اند با کوشش خود به موفقیت دست بیابند، به این نتیجه رسیده اند که از موفقیت ناتوانند و این برداشت آنان منجر به عدم تلاش شده است زمانیکه معلم یا والدین از دانش آموز ضعیف مطالبی را می پرسند و او بلد نیست پاسخ دهد و در صورت تکرار این عمل، کم کم دانش آموز به این نتیجه می رسد که تلاش وی ثمری ندارد و ممکن است با خود بگوید « من یاد نمی گیرم» و همین تلقین عزت نفس دانش آموز را پائین می آورد و عقیده (من ناتوانم) یا (من یاد نمی گیرم) را در آنها تقویت می کند. زمانیکه این عقیده در آنها ثابت شد دیگر نمی توان از آنان انتظار یادگیری داشت.

تذکر این نکته لازم است که درماندگی ایجاد شده در زمینه تحصیلی ممکن است بر تمامی جنبه های زندگی انسان تاثیر بگذارد. یعنی اگر دانش آموز عدم یادگیری را به عدم توانایی خود نسبت دهد، طبیعتاً دست از تلاش می کشد، این فرد نه تنها در زمینه تحصیلی بلکه در زمینه شغلی احساس ناتوانی می کند. سلیگمن راه صحیح برخورد با پدیده درماندگی را اینگونه بیان می کند: سعی شود از دانش آموز ضعیف پرسشهایی را بپرسیم که می دانیم جوابش را بلد هستند. در این صورت است که می توانیم مرحله به مرحله عمل کرده و کمک کنیم که خویشتن پنداری آنها بهبود پیدا کند. زمانی که آنها با دیدی مثبت و خوش بینانه به خود بنگرند، می توان انتظار موفقیت را از ایشان داشت و این کار، علاقه، حوصله، پشتکار و ایثار مربیان و والدین را می طلبد.

بررسی افت تحصیلی در مدارس

تحصیل فرزندان امروزه یکی از دغدغه های مهم خانواده های کشورمان را تشکیل می دهد این دغدغه بیشتر به دلیل وابستگی آینده فرزندان به میزان توفیق آنان در تحصیل استاگر چه این دل نگرانی ها برای اعتلا و ارتقای تحصیلی فرزندان و در کل نظام آموزش و پرورش نقطه ای امید بخش و خوشایند به حساب می آید. در شکل دیگر نوعی اضطراب و تشویش برای خانواده ها و دانش آموزان فراهم می نماید که چنانچه فردی مراحل تحصیل را به شکلی کامل طی نماید و راه یابی او به دانشگاه دچار اشکال گردد دیگر نمی تواند فردی موفق و شهروندی مؤثر به لحاظ اجتماعی به شمار آید. به نظر می رسد نظام تربیتی ما باید به گونه ای برنامه ریزی شود که از سویی افت تحصیلی را کاهش دهد و کارایی آموزشی را بالا ببرد و راه های پیشرفت تحصیلی را برای اعتلای آموزشی در پیش گیرد و از سوی دیگر ملاک توفیقات اجتماعی و شغل یابی را تنها مدارک تحصیلی دانشگاهی شاخص قرار ندهد. بلکه شایستگی های فردی، ابتکارات انسانی و تلاش های سازنده افراد را به عنوان ملاک اعتباری برای شاخص های اجتماعی و نیاز های شغلی مورد توجه قرار دهد. یکی از مشکلات نظام های آموزشی

هر کشور افت تحصیلی است که یک نظام آموزشی کارآمد کمترین افت و بالاترین بازدهی را دارد. وقتی صحبت از افت تحصیلی می شود شامل جنبه های مختلف شکست چون غیبت مطلق از مدرسه ترک تحصیل قبل از موعد مقرر، تکرار پایه تحصیلی، کیفیت نازل تحصیلات دانش آموزان با آنچه تداعی می گردد.

ضرورت توجه به دوران راهنمایی تحصیلی

آغاز دوران راهنمایی تحصیلی شروع دوران نوجوانی کودکان است. کمک به نوجوان برای یافتن و شناخت تواناییها، امکانات و ظرفیتهای درونی می تواند نقطه شروع تربیت این دوران پر آشوب باشد که خود راه را برای یکی از مختصات این مرحله یعنی یافتن هویت و نقش اجتماعی باز می کند. حیات جمعی و نیاز به عضوی از گروه بزرگتر بودن مقدمه فعالیتهای اجتماعی می شود و از آنجا که در عصر حاضر تحصیلات نقش و تاثیر زیادی در دستیابی به این مهم دارد راهنمایی تحصیلی مقدم بر راهنمایی شغلی قرار می گیرد. در سیستم آموزشی ما دوره راهنمایی تحصیلی بعد از ابتدایی این وظیفه را به عهده دارد. یعنی در این دوران دانش آموزان به رشته های تحصیلی مناسب هدایت می شوند. هرچه هدایت تحصیلی صحیح تر و با روشهای اصولی تر انجام گیرد نتایج کاملتر و موفق تری به دنبال خواهد داشت. بروز و ظهور استعداد های فردی در دوره نوجوانی هر چند روند راهنمایی تحصیلی را آسانتر می کند ولی به گفته متخصصین این امر اطلاعاتی که از بررسی استعدادهای کودکان ۱۲ یا ۱۳ ساله به دست می آید برای راهنمایی قطعی کافی نیست. نتایج تحصیلی می تواند مکمل این اطلاعات بوده و روند راهنمایی را اعتلا بخشد. در این راستا وضعیت درسی و نمرات دانش آموزان دوره راهنمایی اهمیت ویژه ای دارد. ولی تکیه صرف به نمرات شاید خالی از اشکال نباشد چرا که توجه به این مساله بدون در نظر گرفتن آسیب شناسی نمرات اکتسابی کاری ناقص و ناتمام خواهد بود. اینکه علت پایین بودن یا بالا بودن معدل درسی ناشی از چه عامل یا عواملی است می تواند مبحث گسترده ای را بر روی فعالیت مشاوره در این دوران بگشاید. اغلب داشتن وضعیت درسی ضعیف نه به علت کندذهنی و هوش پایین شاگردان بلکه می تواند ناشی از دلایل متفاوت چون عدم شناخت روش های صحیح مطالعه و یادگیری و یا حتی دشواریهای خاص آغاز دوران نوجوانی و بلوغ باشد که با تشخیص و راهنمایی به موقع می توان از افت نمرات دانش آموزان جلوگیری کرد. بدون علت یابی و یافتن دلایل واقعی افت تحصیلی در این دوره نمی توان بالا یا پایین بودن معدل درسی را ملاک انتخاب رشته تحصیلی قرار داد. پایه راهنمایی تحصیلی را می توان به عنوان بهترین زمان برای آشنا ساختن دانش آموزان با راهها و روشهای مختلف یادگیری و ترویج یادگیری معنا دار غنیمت شمرد. خیال بافی، تنوع علایق و عقاید، میل به مباحثه و مخالفت با اطرافیان که همگی مقدمه پختگی عقلی است فرصتی و زمینه مناسبی است برای ایجاد شوق و انگیزه به مطالعه و عادت دادن نوجوان به مطالعه. قبل از اینکه امتحان و نمره ملاکی شود برای هدایت دانش آموزان به سمت رشته های درسی که مستلزم تحصیلات طولانی است یا رشته

هایی که مقدمه مهارت آموزی و دستیابی به شغل و حرفه خاص، بایستی ناموفقیت درسی دانش آموزان دوره راهنمایی مورد بررسی قرار گیرد و به علت یابی و رفع مشکلات مطالعه و یادگیری پرداخت.

افت تحصیلی
 افت تحصیلی، افت عملکرد تحصیلی و درسی دانش آموز از سطحی رضایت بخش به سطحی نا مطلوب است. چنانچه فاصله قابل توجهی بین استعداد بالقوه و استعداد بالفعل فرد در فعالیت های درسی مشهود باشد چنین فاصله ای را افت تحصیلی می نامند. لذا افت تحصیلی فقط در مردودی و یا تجدیدی و یا ترک تحصیل خلاصه نمی شود و در مورد هر دانش آموزی که یاد گیری او کمتر از توان و استعداد بالقوه و حد انتظار باشد صدق می کند. بنا براین شامل دانش آموزان تیز هوش هم می شود که ممکن است دچار افت تحصیلی و کم آموزی باشند.

علل افت تحصیلی دانش آموزان در مقطع راهنمایی
 جنسیت جنسیت دانش آموزان که طبق مطالعات انجام شده دختران در علوم ادبی و پسران در علوم ریاضی و فنی توانایی بهتری دارند، همچنین طبق گزارش های وزارت آموزش و پرورش میزان مردودی در پسران بیشتر از دختران است. عوامل جسمانی: دانش آموزانی که دارای بنیه ضعیف هستند و از سلامت عمومی کامل برخوردار نیستند نمی توانند به اندازه کافی کوشش و فعالیت داشته باشند این دسته از افراد بخاطر دارا بودن استعداد ابتلا به انواع بیماری ها نظیر گواتر، صرع، تومورهای مغزی، برخی از نقص ها و معلولیت های بدنی نظیر معلولیت های بینایی و شنوایی و گیرایی از پیشرفت درسی باز می مانند و دچار عقب ماندگی درسی می شوند. سازش نایافتگی رفتاری: اختلالات رفتاری در میان کودکان و نوجوانانی که افت تحصیلی دارند به مراتب بیشتر از دانش آموزان عادی است: نا سازگاری هایی چون پر خاشگری، بیش فعالی، بی قراری کم رویی شدید و انزوا طلبی، در خود فرو ماندگی، بی توجهی، تخصصم از عوامل مؤثر در افت تحصیلی است. علل خانوادگی و اجتماعی: یکی دیگر از عوامل مهم در افت پیشرفت تحصیلی دانش آموزان عوامل خانوادگی است. خانواده اولین مکانی است که کودک در آن زندگی می کند و تربیت می یابد، بسیاری از روانشناسان معتقدند که شخصیت کودک در شش سال اول زندگی شکل می گیرد. بنابراین، خانواده به عنوان اولین نهاد اجتماعی می تواند نقش بارزی در افت و پیشرفت تحصیلی داشته باشد. عمده ترین عوامل خانوادگی مؤثر در پیشرفت تحصیلی عبارتند از:
 ۱- شرایط عاطفی و امنیت محیط خانواده

- ۲- شرایط اجتماعی و اقتصادی
- ۳- تحصیلات و سطح فرهنگ خانواده
- ۴- تعداد اعضای خانواده
- ۵- اشتغال کودکان
- ۶- ارتباط بین اولیا و مربیان
- ۷- حاکمیت ارزش های مادی
- ۸- اشتغال مادران
- ۹- اثرات تلویزیون
- ۱۰- طلاق والدین

۱۱- اعتیاد والدین. شرایط آموزشی: دسته دیگری از عوامل که می تواند تأثیر به سزایی در میزان موفقیت و افت تحصیلی دانش آموزان داشته باشند عوامل مربوط به مدرسه و معلم هستند. مهم ترین عوامل آموزشی که بر پیشرفت یا شکست مؤثرند عبارتند از: ۱- روابط معلم و دانش آموز ۲- شرایط آموزشی و امکانات مطلوب تحصیلی ۳- کتاب های درسی و موارد آموزشی ۴- آماده کردن درس و نمره دادن ۵- فضای کلاس و تسهیلات مدرسه ۶- تعویض مکرر معلمان ۷- مهارت معلمان ۸- ارزشیابی ۹- نا هماهنگی برنامه ها و روش های آموزشی ۱۰- انتظارات مدرسه از دانش آموزان ۱۱- شلوغ بودن کلاس های درسی و.....

شرایط اقتصادی معلمان: شرایط اقتصادی امروزه به گونه ای رقم می خورد که روز به روز لایه های اجتماعی بیشتری زیر خط فقر قرار می گیرند، در چنین شرایطی فرهنگیان کشور اغلب در آمدی کمتر از این دارند، در حالی که در کشور های توسعه یافته معلمان از میان نخبه ترین افراد جامعه انتخاب می شوند و نیازهای مادیشان تا حد اشباع تأمین می شود. در ایران مشهود است که آموزش و پرورش به دلیل سطح نازل دستمزد ها، آخرین انتخاب جوانان جویای کار است. متأسفانه این موضوع باعث شده تا معلمان به کارهایی که در خور مقام والای ایشان نیست روی آورند نظیر مسافر کشی و یا تجدید کردن دانش آموزان در جهت گرفتن تدریس خصوصی، یا فروختن سوالات امتحانی به دانش آموزان پیش از امتحان. راهکار این معضل را می توان در رویکرد دولت به آموزش و پرورش و اختصاص اعتبار مورد نیاز برای ایجاد مراکز و فضاهای آموزشی و رسیدگی به امور معیشتی فرهنگیان

و جلوگیری از چند شغله شدن آنان است. شرایط علمی معلمان: آموزش و پرورش از دو طریق نیروهای خود را جذب می کنند ، ۱- نیروهای تربیت شده در مراکز تربیت معلم و مدرس ۲- نیروهای جذب شده از دانشگاه های دیگر و از طریق مصاحبه و آزمون . معلمینی که شروع به کار می کنند از همان ابتدا نباید وارد سیستم آموزش شوند بلکه باید یک دوره کارآموزی کامل را ببینند ، اطلاعات معلمان تنها محدود به کتاب های درسی می شود. دوره های ضمن خدمت صرفاً برای گرفتن امتیازات استفاده می شود و اگر امتیازات نباشد معلمان رغبتی برای گذراندن دوره ها ندارند و گروه های آموزشی به مفهوم فعلی تأثیری بر روند کیفیت آموزشی ندارند. ایجاد انگیزه در معلم به نحوی که بتواند آن را به دانش آموز خود انتقال دهد یکی از نکات بسیار مهم است که در گروه های آموزشی باید به صورت مداوم و مؤثر به آن پرداخته شود.

نتیجه گیری:

مسئله افت تحصیلی به عنوان قدیمی ترین و بحث انگیزترین مسأله آموزش و پرورش ایران در دهه های اخیر بوده است که فاصله بین وضعیت علمی موجود فراگیران با وضعیت مورد انتظار آنها از حد معقول و مقبول آن فراتر رفته است و منجر به خسارت های اقتصادی، روانی و اجتماعی گردیده است. تحقیقات انجام شده نشان می دهد در کشور ما شکست تحصیلی زیاد و پرحجم بوده و از همان سال اول ابتدایی گریبانگیر برخی از دانش آموزان می شود. تحلیل های آماری نشان می دهند که این پدیده در ایران نیز همانند سایر جوامع گزینشی بوده و همه طبقات به یک نسبت با آن مواجه نیستند. این امر در مناطق محروم و روستایی و در میان حاشیه نشینان شهرها بسیار عمیق تر است. متأسفانه گهگاه در ارائه آمار و ارقام، دقت لازم صورت نمی گیرد تا میزان و حجم واقعی معضلات آموزشی و فرهنگی مشخص گردد. وقتی در مواردی مانند مسئله بیسوادی آمار متفاوتی از ۲۲ تا ۳۲ درصد ارائه می شود، چگونه انتظار داریم برنامه ریزی درستی در این مورد بنماییم. متأسفانه بدتر از این، پاک کردن صورت مسئله، به جای حل مسئله در بحث افت تحصیلی قابل تأمل است. یعنی به جای مردودی و تجدیدی، اجازه تکرار امتحان در نوبت های متوالی را به معنی کاهش افت تحصیلی بیان می کنند. شناخت علل فردی، اجتماعی از یک طرف و علل ساختاری و آموزشی نظام تعلیم و تربیت از طرف دیگر مسائل را پیچیده تر کرده است. بدین منظور برای کاهش افت تحصیلی می توان از تغییر و نوآوری آموزش در عرصه

تربیت هنر، نظام ارزشیابی، روش‌های تدریس، مشارکت اولیاء، و سبک‌های مدیریت مدارس استفاده کرد. (توما، جان، ۱۳۷۸).

منابع:

- ۱- شکاری، عباس (۱۳۸۳). مسائل آموزش و پرورش ایران و راهکارهای آن، انتشارات عابد
- ۲- بازرگان، عباس (۱۳۸۸). ارزشیابی آموزشی، انتشارات سمت.
- ۳- سعدی پور اسماعیل (۱۳۹۰). روش‌های پیشگیری از افت تحصیلی، نشر انجمن اولیاء و مربیان
- ۴- تورانی، حیدر (۱۳۸۰). کیفیت بخشی آموزش و پرورش دوره ابتدایی، انتشارات قو
- ۵- الوانی، مهدی (۱۳۷۲). مدیریت عمومی، چاپ ششم- تهران، نشرنی
- ۶- بلانچارد، کارلوس و راندولف (۱۳۷۸) مدیریت تواناسازی کارکنان، چاپ اول، انتشارات مدیران
- ۷- خورشیدی، عباس، غندالی، شهاب الدین (۱۳۸۰). مدیریت آموزشی و آموزشگاهی، چاپ اول، تهران، انتشارات پسین.
- ۸- رضائیان، علی (۱۳۷۲). اصول مدیریت، چاپ چهارم. تهران، انتشارات سمت
- ۹- توما، جان (۱۳۷۸). مسائل جهانی آموزش و پرورش، ترجمه احمد آقازاده، انتشارات مرکز نشر دانشگاهی